

Samråd enligt artikel 4-5 i ECE-konventionen om
miljökonsekvensbeskrivningar i ett gränsöverskridande sammanhang
(Esbokonventionen) gällande kvartsbrott på Nasafjäll i Rana kommun,
ärende nr NV-5094-18.

Sámiid Riikkasearvi (SSR) har beretts tillfälle att yttra sig över ovan rubricerat ärende avseende kvartsbrott på Nasafjäll. SSR avger följande yttrande.

SSR är en politisk obunden intresseorganisation för renskötseln och samiska näringslivs- och samhällsfrågor. Organisationens syfte är att tillvarata och främja de svenska samernas ekonomiska, sociala, rättsliga, administrativa och kulturella intressen med särskild hänsyn till renskötseln och dess binäringars fortbestånd och sunda utveckling. SSR är ett demokratiskt organ och representerar samer anslutna till samebyar eller sameföreningar.

SSR som nationell organisation och företrädare för renskötseln vill med detta yttrande framföra organisationens inställning till stöd för berörda samebyars inställning i ärendet. SSR vill särskilt här poängtera Sveriges åtaganden gentemot berörda samebyar, ett ansvar som i förevarande fall åvilar Naturvårdsverket. SSR vill särskilt poängtera att konsekvenserna av en etablering sträcker sig längre än bara etableringsområdet, de dynamiska effekterna påverkar samebyarnas hela markanvändning, både i Sverige och Norge.

Inledande kommentarer

Inledningsvis vill SSR lyfta fram att vår uppfattning är att den planerade verksamheten och frågan om expropriation inte är förenlig med de internationella åtaganden som Norge förbundit sig att följa i frågor som rör urfolket samerna. SSR vill med detta yttrande lyfta fram att de planerade åtgärderna inte ska genomföras mot samebyarnas eller reinbetesdistriktens vilja. SSR anser att NV bör framföra detta i sitt yttrande till Norge.

Mot bakgrund av att förslaget berör enskilda samebyar och reinbetesdistrikt vill SSR här särskilt lyfta fram vikten av att deras synpunkter höras av bägge staterna.

Särskilt om samebyarnas rätt

SSR vill här särskilt fästa uppmärksamheten på att rättigheter måste tillvaratas och beaktas på samma sätt som reindriftsutövarna på norsk sida. SSR vill här också erinra om att samebyarna omfattas av de åtaganden som Norge förbundit sig att följa gentemot samerna som urfolk, jmf ILO 169 m.fl. Detta innebär att samebyarna innehar samma rätt till skydd som norska reinbetesdistrikt samt samma rätt till konsultation. Denna rättsnorm följer av väl etablerad folkrätt vilken som anförts, föreskriver att urfolks lokalsamhällens traditionella bruk av land ger upphov till eigendomsrätt till densamma, och som gör så utan att kräva att bruket ska ha skett i områden där urfolksgruppens i frågas medlemmar är statsmedborgare. Så har exempelvis ILO:s Konvention Nr. 169 om Urfolk och Stamfolk i Oberoende Stater uttryckligen förståtts av ILO:s övervakningsorgan. Rättsregeln kommer

dock i tillägg till uttryck i norsk intern rätt genom den norska Høyesteretts domar i de så kallade Altevann¹ respektive Mauken² sakerna

Den omständigheten att Samebyarna har egendomsrätter till renbetesområden i aktuella områden, uppställer inte enbart ett krav på att åtgärder utformas på ett sätt som respekterar och bidrar till en implementering av dessa rättigheter. Norska myndigheter har en direkt juridisk skyldighet att beakta Samebyarnas intressen. I tillägg till detta har även svenska myndigheter samma skyldighet i de fall då konsekvenserna av en eventuell etablering är gränsöverskridande, vilket nu är fallet. NV har således att bedöma konsekvenserna för berörda samebyar både på svensk och norsk sida.

Egendomsrätten har många element. Den innefattar exempelvis självfallet en rätt för innehavaren att bruka sin egendom. Den omfattar även en rätt att neka utomstående tillträde till egendomen. I förhållande till det offentliga ger eigendomsrätten innehavaren en rätt att aktivt delta i alla former av beslutsfattande, samhällsplanering, arealplaner etc. som berör egendomen och dess innehavare.

SSR anser att den genomförda processen inte uppfyller kraven om inflytande och delaktighet enligt folkrättens krav. SSR menar också att processen inte är förenlig med eigendomsrätten och det skydd som det innebär.

SSR ställer sig bakom Fylkesmannen i Nordlands inställning att en folkrättsutredning bör företas innan beslut fattas. Den kritik som riktats mot Norge från FN:s människorättskommitté gällande Norges efterlevnad av statens åtaganden gentemot det samiska folket i relation till landrättigheter³ ställer krav på Norge att de beslut som fattas är noga övervägda och att berörda varit delaktiga i hela processen. SSR anser att detta torde vara en självklarhet för norska staten att vidta alla nödvändiga åtgärder som behövs för att säkerställa att samebyarnas rättigheter inte åsidosätts.

Särskilt om området

Området som är aktuellt för kvartbrytning är ett multifunktionellt område för den gränsöverskridande renskötseln. Området fyller flera funktioner under olika delar av året för flera berörda samebyar och distrikt, bland annat betesmark och uppsamlingsområde. Området är extra viktigt för renen under känsliga tider på året ex. under kalvmärkning och förvinter. Betesro för renen är viktigt året om men särskilt viktigt under kalvningsperioden, samt när renen bygger upp fettreserverna inför vintern för att kunna hushålla med fettreserverna under vintern. Samebyarnas behov av flexibilitet och tillgång till olika sorters områden ökar i takt med att klimatet förändras, samtidigt som markerna fragmentiseras allt mer. Detta medför att samebyarna idag har svårigheter att nyttja alternativa betesområden eftersom dessa inte finns. Konkurrerande markanvändning på renens betesmarker får inte enligt nationell och internationell rätt bedrivas så att den undergräver eller försvårar renskötseln. Renskötseln är en bärande del i den samiska kulturen och därför avgörande för urfolket samernas möjlighet att bedriva sitt traditionella näringsfång. I tillägg till detta måste också särskilt beaktas att renskötseln är rättighetsbevarande.

Konsekvenserna av etableringen har redogjorts för av berörda samebyar till såväl norska staten som till bolaget, Elkem, samebyarna är de som har bäst kunskap om hur området brukas samt hur renskötseln kommer att påverkas. I enlighet vad som framförts tidigare i detta yttrande erinrar SSR om att dessa synpunkter måste beaktas.

¹ Rt 1968 s. 429.

² Rt 1985 s. 532. Se här särskilt s. 541. Här anför lagmansrätten att det är uppenbart att den renskötsel som historiskt bedrevs av "svenska" same i det aktuella området i Troms fylke hade en sådan stadighet och karaktär att den åtnjöt rättsligt skydd och att den "svenska" renskötseln vid händelse av ingrepp var berättigad till ersättning.

³ FN-Dokumentet CCPR/NOR/CO/7 25 april para 36

SSR vill särskilt påpeka att den planerade verksamheten medför gränsöverskridande konsekvenser, varvid de synpunkter som framförs vid ESBO samrådet måste tillmätas betydelse vid en bedömning av en eventuell etablering.

SSR vill avslutningsvis påtala att de ojämlika resursförhållande som nu råder och som har genomsyrat hela processen inte är förenligt med den internationella rätten. Berörda samebyar har inte vare sig personellt eller ekonomiskt haft samma möjligheter att bevaka sina rättigheter som bolaget, Elkem. I enlighet med urfolksrätten ska staten säkerställa att urfolket har kapacitet att delta i beslutprocesserna fullt ut.

Högsta domstolen har i det sk Girjas målet uttryckt att ILO 169 art 8.1 är bindande sedvanerätt i Sverige och att denna samt andra internationella förpliktelser ska beaktas vid frågor som rör samiska markrättigheter, vilket nu är aktuellt.

Mot bakgrund av vad som ovan anförts samt vad berörda samebyar framfört får det anses att samebyarnas rättigheter inte beaktats i tillräcklig omfattning. Eftersom berörda samebyar inte getts möjlighet till ett effektivt och reellt inflytande i samtliga processer så kan inte beslut tas om expropriering innan en folkrättsutredning genomförts.

SSR:s slutsats är att en expropriation för den planerade verksamheten utgör ett oproportionerligt intrång i samebyarnas egendomsrätt samt att intrånget står i strid med såväl Sveriges som Norges internationella förpliktelser.

Sámiid Riikkasearvi

Jenny Wik Karlsson
Förbundsjurist